

Тригуб О.Л.,

старший викладач кафедри дизайну

факультету мистецтв

ВП «Миколаївська філія КНУКіМ»,

м. Миколаїв

ХУДОЖНІ ОБРАЗИ ТВОРЧОСТІ ТЕТЯНИ ЯБЛОНСЬКОЇ (ДО 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ГЕРОЯ УКРАЇНИ, НАРОДНОГО ХУДОЖНИКА Т. ЯБЛОНСЬКОЇ)

Видатна українська художниця Тетяна Яблонська (11 (24) лютого 1917 - 17 червня 2005) посідає одне з чільних місць у сучасному українському живописі, проте загальне визнання не говорить про класичну одноманітність творчості майстрині. Навпаки, від тридцяти років, періоду учнівства, до нашого часу роботи Т. Яблонської настільки відрізняються за стилем, що, здається, їх авторами були щонайменше десяток художників. І імпресіоністичний ніжний пейзаж, і енергійна побутова замальовка, і глибокий психологічний портрет їй однаково підвладні.

Тетяна Нилівна Яблонська ще в молодості ставши двічі лауреатом Державної премії СРСР, власниця почесних звань, титулів і багатьох нагород, здавалося, могла б дозволити собі випробувувати задоволення своїми творчими досягненнями. Від її мистецтва більш ніж природно було б чекати стабільності стилю, постійності пластичної манери. Проте з десятиліття в десятиліття ми зустрічали її ім'я серед тих, що зачинають нові тенденції, серед тих, хто шукає в мистецтві нові шляхи.

У сперечаннях критиків навколо "нової" Яблонської, як правило, найпереконливішим аргументом була художня якість її робіт, точність знайденого образу, значність вираженої думки. Ось чому "феномен Яблонської" можна зрозуміти, звернувшись до її етапних творів, що стали найбільшими досягненнями майстра [1, 102-107].

У "Хлібі" художниці вдалося здолати свою минулу прихильність до окремого факту, до дрібниць життя, піднятися до вираження почуттів і переживань, що виходять за межі особистого досвіду однієї людини. Щирість і життєвість почуття перекривали ті моменти в пластичній структурі картини, які сьогодні особливо виявляють неадекватність задуму.

У закінченості і сумлінності опрацювання форми в "Хлібі" позначився вплив полеміки тих років про шляхи реалістичного мистецтва, про те, якій має бути тематична картина. Більше раннє полотно Т. Яблонської "Перед стартом" (1947) отримало негативну оцінку за надмірне, на думку критиків, захоплення імпресіоністською плямою, барвистою свободою [2, 32].

А тим часом у "Хлібі", несвідомо або свідомо, Яблонська прагнула передусім передати емоційний підйом, загальний настрій, а не, так би мовити, конкретний трудовий процес. Ось чому тут було певне протиріччя між

емоційністю задуму і формою його втілення. Проте упродовж роботи художниця постійно боролася з описовістю, як би відчуваючи небезпеку впасти в натуралізм. Так, своїх героїнь вона одягає в одяг, який колгоспниці полтавського села Летава, де створювалося полотно, вже не носили, в просторі білі сорочки, мальовничі широкі спідниці із строкатою облямівкою "лиштвою", що нагадують український національний костюм. Можливо, у цій, боязко національно-романтичній ноті, що ще звучала, так само як і в тяжінні до монументальної форми, масштабного узагальнення, вже вгадувалася "інша" Яблонська – Яблонська 60-х років.

Помітну роль в творчому розвитку майстра зіграли поїздки кінця 50-х начала 60-х років у Вірменію, у Полісся, у Закарпаття. Вони загострили її чуття до національно характерного, самобутнього. У картинах "Святковий вечір" (1960) і "На ярмарку в Солотвині" (1959) вже виразно бачаться нові джерела творчості. Вона вдивляється в народні свята, у барвисті видовища базарів, ловить неповторність пластики рухів, статі, осанки людини ("Гуцул Юрко Яновський", 1957; "Димитру Бокач", 1963 та ін.), зачаровується мальовничою свободою національного костюма, місцевими ремеслами, народним мистецтвом [3, 9].

Тісні творчі контакти з колегами із Закарпаття виявилися для неї надзвичайно плідними. Твори Яблонської початку 60-х років ("Молода мати", "Гончар") і особливо 1966-1970 років створені під впливом і у дусі народного мистецтва. У ній вона бачила найпереконливіше втілення вічних людських цінностей, що зберігаються в глибинах народного життя, в душі народу, живих і повнокровних традиційних пластах, що живлять мистецтво і понині.

В образах цього циклу полотен переважає типологічна узагальненість, герої символізують ті одвічні моральні якості, якості народної душі, як вони трактувалися в самому народному мистецтві.

Картина "Життя (Родоначалниця)" (1966) є смисловим центром полотен цього циклу. У ній відбилися, також навіяні народним мистецтвом, уявлення про кругообіг людського життя, про вічне оновлення землі і природи.

Укрупнений показ життєвих зв'язків і стосунків, жадання граничної стислості, лаконізму образів іноді оберталися спрощеністю, схематизмом. Такі полотна циклу "Українські мотиви", як "Наречена" (1966) або "Писанки" (1968), виділяються більшою композиційною просторовістю і колірною пластичністю. Інші – як "Колиска" (1968) або "Обручені" (1966) – в силу виразної симетрії площинної композиції виглядають образотворчими формулами певних понять. У гарячих суперечках про шляхи сучасної станкової картини, що розгорілися в 60-ті роки, висловлювалися сумніви в правомірності використання орнаментально-декоративних структур, таких властивих народному мистецтву, в станкових композиціях. Кращі роботи Яблонської доводили можливість такого поєднання "образотворчого фольклору" з майстерністю живописця-станковиста.

Яблонська вчилася у народного мистецтва лаконізму стилю, смислової

насиченості зображення, майстерності декоративного узагальнення. У цей період все, що зображує художниця, будь то пейзаж або жанрова сцена, – все несе друк прагнення відволіктися від прозаїчної конкретності речей і передати узагальнювальний, філософський сенс явища, свій роздум про життя ("Юність", 1969; "Обручка", 1970; "Дніпровські коси", 1971) [4, 17-19]. Це був головний урок, найбільше досягнення її мистецтва цього часу. Картина "Безіменні висоти" (1969) стала підсумком не лише пошуків періоду 60-х років, але, можливо, в найвищому ступені сконцентрувала творчі і моральні проблеми багаторічного шляху художниці.

По жанру "Безіменні висоти" можна визначити як героїчний пейзаж, за змістом – як реквієм. У полотні 1969 року трагічна тема війни, пережитої народом, загальнолюдська широта і значущість теми дозволили Яблонській, піднятися до масштабного філософського узагальнення.

Яблонська як майстер, міцно пов'язаний з національними традиціями життя України, завжди мала інтерес до теми людини і його землі. Упродовж десятиліть своєї роботи вона утілювала різні аспекти цієї усеосяжної проблематики: від бадьорих, радісних, таких земних героїнь післявоєнного "Хліба" (1949) до майже ідилічного образу однієї з останніх робіт "Льон" (1977). Проте незважаючи на успіх, який мали полотна "Українського циклу", художниця починає випробовувати творче занепокоєння, потребу у вираженні складніших, тонших взаємовідносин людини і світу.

Одним з найглибших і закінчених результатів її естетичних пошуків початку 70-х років стала робота "Вечір. Стара Флоренція" (1973). Зображена спиною до глядача, художниця сидить біля розкритого вікна готельного номера. Ми разом з нею захоплені спогляданням краси і спокою древнього міста [3, 16].

Виявивши глибоку цікавість до дослідження гармонії людини і навколишнього світу, Яблонська знову опиняється біля початку нового образно-художнього напрямку в живописі 70-х років.

Останніми роками художниця все наполегливіше працює над проблемами живописного середовища. Але це вже не той м'який пленер, світло і повітря в картині, які її так займали раніше, в 40-і роки або у кінці 50-х. І не декоративна стихія, як в роботах українського циклу. Її цікавить тепер набагато складніша взаємодія предмета і простору, фігури і середовища, чим в ясних і спокійних "ренесансних" полотнах початку 70-х років. Мабуть, можна було б сказати, що Яблонська прагне до більшої внутрішньої цілісності, мальовничої монолітності твору, щоб полотно сприймалося як закінчене в собі ціле, особливий світ, який вимагає вдумливого, уважного досягнення.

Майстри Ренесансу, що втілювали образи гармонії, стають для неї безцінною школою. Але на відміну від раннього періоду, коли Яблонська багато працювала на натурі, пейзажі 70-х років вільні від відчуття природи як даності, як частини світу, що реально оточує нас, з його повсякденністю і навіть прозою. Пейзажні образи пронизані поетичним, ліричним початком. Такі

полотна, як "Весна на околиці", "Дуб", "Біля річки" (все 1976), деякими рисами стилю і світовідчуття нагадують відомі класичні твори живопису ХІХ століття. Вона уважно вивчає спадщину імпресіоністів, особливо К. Писсарро. Ці роботи відмічені витонченістю і красою живопису, класичною гармонійністю і мудрістю почуттів.

У той же час ускладнюються і завдання образного змісту картини. Але перш ніж перейти до розгляду важливої для цього етапу творчості художниці полотна "Льон" (1977), слід сказати, що затвердження станкової природи картини у кінці 60-х початку 70-х років стає актуальним для усього радянського живопису в цілому. Цьому процесу передував тривалий "діалог" станкового полотна з монументальним живописом і з картиною-панно 60-х років, що значною мірою перебувала під впливом фрески, плакату – масових видів мистецтва, що зверталися не до одного окремого, а до багатьох глядачів відразу [3, 17].

Після полотна "Вечір. Стара Флоренція" Яблонська шукає можливості передати інший відтінок світовідчуття, більш напружений, складний.

Можливо, саме так можна пояснити появу незвичайного на перший погляд полотна "Льон", задуманого як картина в старовинному смаку з алегоричним змістом. Зображена тут жінка, у білому одязі, з снопом льону в руках, немов злита з щільним барвистим сутінком, з навколишнім пейзажем. Жінка, що стоїть серед скошеного льону, є уособленням властивих йому природних якостей – чистоти, міцності, тонкої витонченості.

У тій увазі, яка приділена в картині селянському костюму, відчувається, що Яблонську в роботі над цим полотном продовжували хвилювати питання національної своєрідності, національного колориту.

Міняючись з роками і десятиліттями, мистецтво Тетяни Яблонської поглиблює свою добру, людяну суть, завжди залишаючись щирим, щиросердим, відкритим світу і людям.

У 1999 році в Яблонської стався інфаркт, унаслідок чого в неї відмовила права рука. Але тяга до мистецтва виявилася сильнішою за хворобу – Тетяна Нилівна навчилася малювати лівою. Від олійних фарб довелося відмовитися й перейти на пастелі. Не маючи змоги багато рухатися, художниця ще раніше поставила мольберт біля вікна. З'явилася серія робіт під назвою "Вікна". Пізніші свої картини Яблонська жартома приписувала до творчого періоду "постінфарктизму".

Серед її досягнень – членство у Спілці художників України (з 1944), викладач Київського державного художнього інституту (1944-1953, 1966-1973), депутат Верховної Ради Української РСР (1951–1958); член Правління Спілки художників України (1956-1962), народний художник України (1960), Народний художник СРСР (1982), Професор (1967), Дійсний член Академії мистецтв СРСР (1975), Дійсний член Академії Мистецтв України (1997), Герой України (2001). Нагороди: Лауреат трьох Державних премій СРСР (1949 – за картину "Хліб", 1951 – за картину "Весна", 1979 – за картину "Льон"). Лауреат

Національної премії України ім. Тараса Шевченка (1998 – за роботи останніх років). Нагороджена бронзовою медаллю Всесвітньої художньої виставки в Брюсселі за картину "Хліб" (1958); двома медалями Академії мистецтв СРСР (1974 – за картину "Вечір. Стара Флоренція", 1987 – за серію портретів); золотою медаллю Академії Мистецтв України (2004 – за визначні творчі досягнення). Ордени: 1951 – "Трудового Красного Знамени", 1977 – "Дружбы Народов", 1994 – Відзнака Президента України, 1997 – Орден "За заслуги". Твори зберігаються: Національний художній музей України, Державна Третьяковська галерея (Москва), Державний Російський музей (Санкт-Петербург), Музей Дракона (Тайвань), Київський музей російського мистецтва, Запорізький художній музей, Харківський художній музей, Полтавський художній музей, Львівська галерея мистецтв, Миколаївський обласний художній музей імені В.В. Верещагіна, інші музеї України та Росії.

З 17 лютого по 10 березня 2017 року у виставковому залі Миколаївської обласної організації Національної спілки художників України в рамках Виставки київських художників були представлені два полотна Тетяни Яблонської – "Наречена" (1966) та "Одинока" (1970), що були передані на тимчасове експонування Миколаївським обласним художнім музеєм імені В.В. Верещагіна.

В художній культурі України другої половини ХХ століття Тетяна Яблонська була незаперечним лідером. В її мистецтві відтворено понад півстоліття – цілу історичну епоху. Її майстерність концентрує всю повноту надбань живописної культури – від майстрів Відродження до імпресіоністів. Шукаючи нових виражальних засобів, художниця виборювала собі право на свободу творчості. Яскрава своєрідність її картин породила вислів "феномен Яблонської".

Суттю творчості Т. Яблонської було відтворювати правду життя, власне розуміння часу, що поставали в її творах. Мистецтво художниці, яка глибоко розуміла своєрідність і неповторність своєї доби, відчувала самотність характерів своїх співвітчизників назавжди залишиться немеркнучою славою України.

Список використаних джерел:

1. Бугаєнко І. Тетяна Яблонська. Живопис. Графіка / І. Бугаєнко. – К., 1991. – 176 с.
2. Владич Л. Тетяна Нилівна Яблонська / Л. Владич. – К.: Держ. вид-во образотв. мистец. і муз. л-ри УРСР, 1958. – 62 с.
3. Короткевич Е.Г. Татьяна Яблонская. Живопись, графика: Альбом / Е.Г. Короткевич. – М.: Сов. худож., 1980. – 112 с.
4. Чорнобривцева О. Тетяна Яблонська / О. Чорнобривцева // Художники. – К., 1987. – С. 16-21.